

2.12 Безперервна освіта в контексті процесів інформатизації і глобалізації

Друга половина XX століття ознаменувала нові явища в розумінні нових напрямів розвитку філософії і практики освіти. Нині йдуть активні пошуки виведення освіти з тієї якнайглибшої кризи, в якій воно опинилося в кінці XX сторіччя. Одним з напрямів таких пошуків слід визнати активізацію досліджень в області філософії освіти. Саме ці дослідження можуть визначити основу вирішення теоретико-методологічних проблем в області педагогіки.

Педагогі з неминучістю виходять на філософське осмислення цілей, цінностей, методологічних принципів дослідження проблем у сфері освіти. І це не випадково. Філософське осмислення багатьох сучасних проблем освіти важливе не тільки для розробки методологічних основ педагогіки. Воно не менш значущий і для педагога-практика, для його професійного становлення, філософського осмислення своєї місії.

Обґрунтування філософських методологічних принципів дозволяє вийти на принципово новий рівень осмислення сучасних проблем педагогіки. Ці принципи дозволяють не тільки філософськи осмислити багато педагогічних проблем, але і по-новому збудувати і істотно скоректувати професійно-особову і етичну орієнтацію викладача.

Важливою відмітною особливістю сучасного етапу розвитку суспільства є все велика його *інформатизація*. Почавшись в 70-х роках минулого сторіччя, процес інформатизації суспільства останніми роками набув справді глобального характеру. В даний час цей процес охопив не тільки всі розвинені країни світової спільноти, але і багато країн, що розвиваються.

Під впливом інформатизації відбуваються кардинальні зміни у всіх сферах життя і професійної діяльності людей, зокрема - в науці і освіті. Ці зміни такі масштабні і глибокі, а їх вплив на життєдіяльність суспільства так значно, що можна цілком обґрунтовано говорити про початок формування принципово нового інформаційного середовища.

Домінуючою тенденцією подальшого розвитку сучасної цивілізації є

перехід від індустріального до інформаційного суспільства, в якому об'єктами і результатами праці переважної частини зайнятого населення стають інформаційні ресурси і наукові знання. Науково доведено, що інформатизація освіти є однією з найважливіших умов успішного розвитку процесів інформатизації суспільства, оскільки саме у сфері освіти готуються і виховуються ті люди, які не тільки формують нове інформаційне середовище суспільства, але яким також належить самим жити і працювати в цьому новому середовищі.

Перші кроки в області інформатизації вітчизняної освіти були зроблені в 80-х роках минулого сторіччя. У суспільну свідомість почало входити нове поняття «Комп'ютерна письменність». Воно означало володіння навиками рішення задач за допомогою ЕОМ, а також розуміння основних ідей інформатики і ролі інформаційних технологій в розвитку суспільства [254-256].

Інформатизації освіти, яка визначила основні напрями і етапи розвитку важливого процесу розвитку нашого суспільства, припускала інформатизацію освіти, – процес підготовки людини до повноцінного життя в умовах інформаційного суспільства. При цьому указувалося, що інформатизація освіти є не тільки слідством, але і стимулом розвитку нових інформаційних технологій; вона сприяє прискореному соціально-економічному розвитку суспільства в цілому.

Інформатизація освіти є тривалим процесом, який пов'язаний не тільки з розвитком необхідної матеріально-технічної бази системи освіти. Головні проблеми цього процесу пов'язані з підготовкою навчально-методичних комплексів нового покоління і формуванням принципово нової культури педагогічної праці.

Останніми роками процес інформатизації освіти розвивається за такими основними напрямками:

- оснащення освітніх установ сучасними засобами інформаційних технологій (інформаційних і комунікаційних систем – ІКС) і використання їх як нового педагогічного інструменту, що дозволяє суттєво підвищити ефективність

освітнього процесу.;

- використання сучасних ІКС і баз даних для інформаційної підтримки освітнього процесу, забезпечення можливості віддаленого доступу учасників навчального процесу до наукової і навчально-методичної інформації як в своїй, так і в інших країнах;

- розвиток і все більш широке розповсюдження відкритої освіти – нової форми реалізації процесів освіти і самоосвіти, що дозволяють істотним чином розширити масштаби освітнього простору і забезпечити можливість доступу все більшій частині населення до освітніх ресурсів ;

- перегляд і радикальна зміна змісту освіти на всіх його рівнях, що обумовлено стрімким розвитком процесу інформатизації суспільства. Ці зміни сьогодні орієнтуються не тільки на загальноосвітню і професійну підготовку в області ІКС, але і на вироблення якісно нової моделі підготовки людей до життя і діяльності в умовах постіндустріального інформаційного суспільства, формування у них нових, необхідних для цих умов особистих якостей [254-256].

Аналіз перерахованих вище напрямів розвитку процесу інформатизації освіти показує, що його раціональна організація є складною і актуальною науково-організаційною і соціальною проблемою. Для вирішення цієї проблеми необхідні скоординована і постійна взаємодія фахівців освіти і науки, а також ефективна підтримка цієї взаємодії з боку державної влади і органів місцевого самоврядування.

Вітчизняний і зарубіжний досвід інформатизації середовища освіти переконливо свідчить про те, що вона дозволяє істотним чином підвищити ефективність освітнього процесу. Інформатизація освіти створює сприятливі передумови для широкого впровадження в педагогічну практику нових методичних розробок, направлених на інтенсифікацію навчального процесу, реалізацію ідей розвиваючої освіти і індивідуалізації освітнього процесу.

Найкращі результати при цьому вдається отримати в тих освітніх установах, де застосовується комплексний підхід до проблеми інформатизації, а сам процес розповсюджується на всі стадії підготовки і реалізації педагогічного

процесу. Тут реалізація стратегічних напрямів діяльності в області інформатизації освіти забезпечує:

- доступ студентів і викладачів навчальних закладів до високоякісних локальних і мережевих освітніх інформаційних ресурсів;
- можливість проведення тестування і оцінки якості освіти з використанням спеціалізованого програмного забезпечення на всій території країни;
- методичну підтримку і можливість безперервного підвищення кваліфікації викладачів освітніх установ всіх рівнів;
- підключення ВНЗ до глобальних інформаційних ресурсів з використанням високошвидкісних каналів;
- перехід до системи відкритої освіти на основі інтерактивних дистанційних технологій навчання;
- поетапний перехід до нової організації освіти на основі інформаційних технологій [254-256].

Однією з актуальних проблем розвитку інформатизації сфери освіти є забезпечення її інформаційної підтримки необхідною науковим і навчально-методологічним матеріалом. Останніми роками попит на таку інформацію у сфері освіти зростає. Розвиток інформаційних і телекомунікаційних технологій сформував необхідні передумови для створення електронних бібліотек як засобу накопичення, зберігання і розповсюдження інформаційних і методичних ресурсів, доступних будь-якому користувачеві.

Ще одним важливим напрямом інформатизації освіти є створення освітніх порталів, які сприяють розвитку якісно нових Інтернет-проектів у сфері освіти. Саме освітнім порталам належить найважливіша роль у пропаганді і розвитку відкритої освіти. Цілями освітнього порталу є створення нового комунікаційного простору і інформаційного поля освітнього професійного співтовариства засобами мережі Інтернет.

Кажучи про інформатизацію освіти, не варто забувати також про розвиток фондів сертифікованих комп'ютерних навчальних програм, що рекомендуються

для використання у сфері освіти. Основними завданнями цих фондів є формування банку комп'ютерних навчальних програм різного призначення, сертифікація цих програм з урахуванням їх педагогічної і психологічної якості.

Як впливає глобалізація на освіту?

Процес інформатизації привів до того, що людський ресурс став новим параметром конкурентоспроможності економіки. Зростання впливу таких показників, як підвищення якості товарів і послуг, їх диверсифікація і скорочення життєвого циклу, на конкурентоспроможність примушує підприємців розробляти стратегії розвитку і впровадження принципово нових технологій, удосконалювати організацію виробництва, управління і підготовки кадрів. Освіта і підготовка кадрів, таким чином, стають постійними складовими ділової стратегії підприємств. Термін «глобалізація» дійсно характеризує якісно новий етап розвитку системи відносин у техногенній, економічній, соціальній і політичній сферах. Вона розповсюджується на всі сторони людської діяльності і торкається всіх сфер суспільного і індивідуального буття, у тому числі і освіти.

Посилення конкуренції в умовах наростаючої глобалізації вимушує ділові кола все більш активно втручатися в процес освіти і пред'являти системі освіти свої вимоги. Зокрема, головним завданням освіти, на думку представників ділових кіл, повинне стати забезпечення безперервної підготовки «людського ресурсу» до рентабельного використання в постійно змінних умовах.

Промислові корпорації розглядають освіту і підготовку кадрів як стратегічні інвестиції, життєво важливі для їх майбутнього процвітання. Все частіше підкреслюється необхідність посилення зв'язків між освітніми установами і промисловістю, зокрема, шляхом розвитку дистанційного навчання, а також впровадження у сферу освіти комп'ютерної техніки.

Що ж до системи дистанційного навчання в Україні, то вона почала активно розвиватися лише останніми роками. Проте сьогодні ця форма освітнього процесу використовується вже в десятках ВНЗ. Як основні види технологій дистанційного навчання використовуються:

- кейс-технології, коли людині що вчиться видається портфель з повним

комплектом матеріалів по кожній дисципліні. При цьому використовуються як звичайні навчальні посібники, так і їх електронні версії на CD-ROM, аудіо-та відеокасетах, а також у вигляді мультимедійних комп'ютерних програм;

- мережеві технології (Інтернет-навчання);
- телевізійні технології, що реалізуються через систему супутникового телебачення.

В цілому, вказана стратегія повинна сприяти пристосуванню системи освіти і професійного навчання до вимог підприємств, що діють сьогодні в умовах формування світового ринкового простору і конкуренції.

Ідея безперервної освіти отримала підтримку в ділових колах. Затверджується, що людина повинна мати можливість здобувати освіту впродовж всього його життя, причому головне завдання освіти полягає в навчанні людини «навикам сприйняття нових знань».

Основна роль у процесі навчання впродовж всього життя відводилася системі дистанційного навчання. Нові форми навчання не вимагають постійної присутності викладачів, але можуть реалізовуватися установами, що надають освітні послуги. Що стосується державної системи освіти, то їй відводиться роль гаранта доступу до навчання переважно тих, хто не в змозі забезпечити попит на освіту. На державу повинен бути покладений обов'язок забезпечення громадянам здобування базової освіти [254-256].

В останнє двадцятиріччя багато розвинених країн світу здійснюють реформування національних систем освіти, зміст і напрям яких все більшою мірою визначає глобалізація.

Перетворення освіти у важливий чинник конкурентоспроможності не тільки окремих виробників, але і національних економік в цілому вимагає від системи освіти більшої гнучкості, відвертості змінам, здатності адекватно реагувати на них. У нових умовах особливої важливості набувають питання ефективності функціонування освітніх установ і раціональності розподілу фінансових ресурсів.

Глобальні ринкові відносини стають каталізатором трансформації

традиційної системи надання освіти. З'являється все більше недержавних освітніх установ, напрями діяльності яких і послуги, що надаються ними, стрімко диверсифікуються у міру розвитку інформаційних технологій.

Безперервність освіти відображає, в першу чергу, новий підхід до професійної освіти: можливість її отримання, яка може зберігатися впродовж всього життя, якою можна скористатися у будь-який час. Ця тенденція в розвитку системи освіти в сучасних умовах визначається необхідністю доступної, безперервної і розподіленої освіти. Інформатизація, глобалізація, безперервність – нові світові тенденції в розвитку змісту і форм освіти [254-256].

Однією з нових форм організації освіти, що відображає ці тенденції, є відкрита освіта, а одним з ефективних методів розширення і глобалізації освітнього відкритого простору є розвиток дистанційного навчання як найважливішої компоненти системи відкритої освіти.

Розвиток мережі Інтернет створює умови, коли відкрита освіта стає не тільки доступною, але і привабливою формою здобування освіти для все більшій частини людей, оскільки дозволяє отримувати необхідний ним рівень загальної і професійної підготовки в достатньо престижних освітніх установах, не припиняючи інших видів своєї діяльності.

Відкрита освіта надає широкі можливості для освіти і підвищення кваліфікації інвалідів, жінок, що виховують маленьких дітей, осіб, що не мають можливості перервати свою основну роботу, а також для жителів, що проживають у віддалених від освітніх центрів районах. Таким чином, розвиток системи відкритої освіти представляє важливу і актуальну соціально-технологічну проблему, яка тісно пов'язана з проблемою інформатизації сфери освіти [254-256].

Впродовж останніх років в системах освіти різних країн проводяться роботи з впровадження в практику принципів і технологій дистанційного навчання, режимів видаленого і гнучкого навчання на відстані. Такі принципи використовують як для традиційних, так і для «відкритих» університетів.

Відкриті (або дистанційні) університети багато в чому спираються на

модель заочної форми навчання. Точніше – це заочно-дистанційна форма навчання як віддзеркалення розвитку інформаційних технологій, що долають відстань між базовим ВНЗ і особою що навчається.

Відкритий університет – це новий тип освітньої установи, в якій застосовується гнучка і територіально розподілена форма отримання освіти:

- відкритий університет Великобританії має 305 регіональних центрів у Великобританії і 42 – в інших країнах;
- іспанський національний університет дистанційної освіти – 53 регіональних центрів в Іспанії і Латинській Америці;
- німецький Ферн (Хаген) Університет – 60 регіональних центрів в Німеччині, Австрії, Голландії, Угорщині, Польщі;
- відкритий університет Ізраїлю – більш ніж 100 регіональних центрів;
- національний технологічний університет, США – більше 300 майданчиків (на базі 46 ВНЗ США) [254-256].

У цьому сенсі будь-який відкритий університет є і розподілений університет: його територіально-відособлені підрозділи створюються там, де є маркетингова ніша, є клієнти. Ці підрозділи дійсно виконують, в основному, організаційно-методичні функції.

Формалізовані знання надаються всім охочим і доставляється, як правило, на відстані відповідно до можливостей і потреб студента, де б територіально він не знаходився. Тож доступність освіти зараз багато в чому пов'язана з його інформатизацією. Інтернет вже усунув поняття державних кордонів. У частині інформаційних освітніх технологій поступово стиратимуться межі окремих ВНЗ, поступаючи місцем взаємної інтеграції, спочатку інформаційних ресурсів, а потім і професорсько-викладацького складу. Аналіз даних показує, що середньорічний темп зростання освітніх технологій електронного навчання в світі складає 13%. Таке широкомасштабне застосування інформаційних і телекомунікаційних технологій в освітньому процесі призводить до того, що зникає грань між очним, заочним і іншими формами освіти, що і є характерною межею системи відкритої освіти.

Інтернет-навчання зумовила поява нової форми відкритого університету – віртуальний університет. При цьому створені територіально-відособлені підрозділи займаються організацією прийому на навчання, консультацій, ідентифікації осіб, контрольних заходів, методичного забезпеченням.

Принципи відкритої освіти активно застосовуються і традиційними університетами. В результаті очна, заочна, очно-заочна, очно-дистанційна форми навчання інтегруються в змішану.

Поняття «розподілених» університет застосовується рідко. По-перше, тут, як правило, підкреслюється лише одна з характеристик його діяльності: університет має територіально-відособлені підрозділи (філіали, представництва, сумісні навчальні центри). Проте подібна характеристика властива і традиційним університетам з його філіалами і спеціальним, наприклад, заочним інститутом з обов'язковою наявністю територіально-відособлених підрозділів на великій території. По-друге, «розподілених» університет асоціюється з освітніми консорціумами [254-256].

Управління освітою, як свідчать історичні події і факти, вимагає стратегічного мислення з боку тих, хто ухвалює управлінські рішення. Посилання на несприятливий характер економічної кон'юнктури не можуть вважатися переконливими, оскільки уряд, що має намір і далі збирати плоди, повинен піклуватися про те, щоб коріння не виснажувалося.

Стало зрозуміло, що традиційні виробничі ресурси мають і вже позначили свої межі, а безмежним в своїх можливостях залишається лише людський капітал, тобто ресурси, які знаходяться в нас самих, – знання, уміння, винахідливість, культура, людська пам'ять, творчі здібності.